

česko-hroznolhotský  
hroznolhotsko-český

# KAPESNÍ SLOVNÍK

*Nikola Samešová*



copyright © 2021 Nikola Samešová

# **OBSAH**

Předmluva.....	5
Použití slovníku.....	9
Zkratky a značky.....	11
<b>Česko-hroznolhotský slovník .....</b>	<b>13</b>
<b>Hroznolhotsko-český slovník .....</b>	<b>41</b>
Obec Hroznová Lhota .....	61
Nářečí .....	63
Nářečí Hroznové Lhoty.....	65
Poděkování.....	69
Použitá literatura.....	70



# **PŘEDMLUVA**

Dostává se Vám do rukou kapesní slovník, který si klade za cíl seznámit nejen studenty jazykovědných oborů, ale i zájemce o jazyk a nářečí, se slovní zásobou obce Hroznová Lhota.

Slovník je přílohou bakalářské práce s názvem *Výzkum východomoravského nářečí v obci Hroznová Lhota se zaměřením na lexikum [1]*. Slovní zásoba česko-hroznolhotské a hroznolhotsko-české části byla vybrána na základě výzkumu, jenž je součástí praktické části výše jmenované práce.

Nejprve se zdálo, že výběr slov a celkově tvorba tohoto slovníku nebude tak spleťtá. Spisovná pojmenování a k nim ekvivalentní nářeční výrazy byly dány výzkumem a struktura nářečních slovníků je dána určitou tradicí. Později se však ukázalo, že aby byl slovník užitečný, a to nejen svým rozměrem, ale především tím, co obsahově nabízí, bylo třeba udělat několik důležitých rozhodnutí.

Jednak bylo nutné do jisté míry ustoupit zažitě tradici ve tvorbě nářečních slovníků. Ty jsou totiž řazeny abecedně ve prospěch dialektismů a jsou tedy založeny pouze na "jednosměrném" výkladu významu nářečního výrazu. Pokud bychom chtěli zjistit, co je například "zemák" nebo

"erteple" (Moraváci určitě odpustí), s největší pravděpodobností tuto informaci bez většího úsilí nalezneme. Problém však nastane, kdybychom znali pouze české, resp. spisovné slovo a chtěli bychom vědět, jak se to řekne "moravsky". Nezbytným krokem bylo také přizpůsobit zjištěné údaje o slovní zásobě na základě dotazníkového šetření potřebám kapesního slovníku. Některé response účastníků šetření proto nejsou ve slovníku zaznamenány. Jedná se například o nově vytvořená slova (např. šušének, drkotit), doposud nezaznamenaná v žádném existujícím slovníku, dále slova, která se neshodovala s významy nářečních výrazů, nebo slova neplně ekvivalentní apod.

Cílem bylo tedy vytvořit takový slovník, ve kterém bude možné vyhledávat slova "obousměrně" stejně jako u klasických překladových slovníků, ale zároveň tak, aby splnil funkci slovníků dialektologických.

Jak už bylo zmíněno, slova tohoto slovníku jsou zaznamenána na základě výzkumu bakalářské práce, ve kterém bylo záměrem porozumět slovní zásobě Hroznové Lhoty na vybraných slovech. Účelem slovníku tedy není zaznamenat všechny lexikální či jiné varianty tamějšího nářečí.

V Hradci Králové dne 20. listopadu 2020

Nikola Samešová



## **POUŽITÍ SLOVNÍKU**

Kapesní slovník je rozdělen na dvě hlavní části, a to na česko-hroznolhotský slovník a hroznolhotsko-český slovník. Posledním stranám tohoto slovníku jsou poté věnovány kapitoly o obci Hroznová Lhota a východomoravském nářečí.

Česko-hroznolhotský slovník je abeceniě seřazen podle slov, která jsou shodná se spisovným českým jazykem. Hroznolhotsko-český slovník je abecedně seřazen podle nářečních výrazů, která mají obvykle nespisovný tvar, avšak to nemusí být pravidlem.

Za každým slovníkovým heslem jsou odrážkami označeny takové výrazy, ať už spisovné nebo nespisovné, které byly předmětem zkoumání a významově odpovídají slovníkovému heslu.

Ve slovníku je také do určité míry zachováno "hnízdování" slov. Hláskoslovné, slovotvarné nebo tvaroslovné varianty výrazů, pokud existují, jsou vypsány na jeden řádek, a to pomocí značky (*viz Zkratky a značky*), jež nahrazuje část základního slova. K některým heslům se také kvůli úspoře místa přidružují slova příbuzná.

U značného množství slov jsou poté v závorkách vypsány takové výrazy, které s daným slovníkovým heslem souvisejí.

## ZKRATKY A ZNAČKY

č.j. číslo jednotné

os. osoba

přísl. příslovce

rozk. rozkazovací

zp. způsob

/ rozděluje heslo nebo výslovnost na dvě části

- nahrazuje část základního slova

~ nahrazuje celé základní slovo

\* výraz nebo význam je sporadický či nejasný

» označuje gramatický přechod z vidu nedokonavého na vid dokonavý

• označuje užívané výrazy



**ČESKO  
HROZNOLHOTSKÝ  
SLOVNÍK**

# B

**babička** •bab/ča -i

-ka -ěnka -ula -ulenka

•bába •stař/a -enka

**běžet** (*viz čmárat, chodit, jít, kreslit, malovat, pospíchat, psát, spěchat, utíkat*)

•čárat

**bít** (*viz bouchat, šlehat, švihat, tlouct, uhodit*)

•švácat

**borůvka** •brusinka

•skálinka

**bouchat** (*viz bít, šlehat, švihat, tlouct, uhodit*) •švácat

**bouchnout (si)** (výraz **štrngnout si** také *viz cinknout si, napít se, připít si, ťuknout si*; výraz **lupnout** také *viz cvakat, křupat, luskat, přepínat, pukat, ťukat, uhodit, vypít*)

•štrngnout si (skleničkami o sebe) •lupnout

**brambor** •brambora  
•ertepl/a -e •zemák

**brečet** (*viz plakat,*

*ronit, řvát*) •bečet



**cinknout (si)** (skle-  
ničkami o sebe) (*viz*  
*bouchnout si, napít se,*  
*připít si, ťuknout si*)  
•štrngnout si

**cop** •cop/an -ánek  
•culík •lelík •ohon

**cvakat** » **cvak-**  
**nout** (*viz bouchnout*  
*si, křupat, luskat,*  
*přepínat, pukat, ťukat,*

*uhodit, vypít*) •lupkat  
» lupnout



**čílit se, rozčílit se**  
(*viz mračit se, smát se,*  
*šklebit se, usmívat se,*  
*vztekat se*) •čúřit sa

**čmárat** (*viz běžet,*  
*chodit, jít, kreslit,*  
*malovat, pospíchat,*  
*psát, spěchat, utíkat*)  
•čárat

**čočka** •čoč/ovica -ůvka

•šošovice

**čumět** (výraz **čučet**

také *viz dřepět,*

*hledět, koukat, mlčet,*

výraz **škňúřit sa**

také *viz mračit se,*

*šklebit se, tvářit se;*

výraz **vytelit** také *viz*

*kecat, koukat, lehnout,*

*prozradit, říct*) •čučet

•škňúřit sa •vytelit



**dědeček** •děd/a -ek

-oušek -ula -áček

•stař/eček -íček

**děvče** •děvčic/a -e

•dívka •holka •cérka

**dítě** •děcko •mimčo

**dívat se** •hledět •kou-

kat se, kukat, kúkat sa

•čumět •čuč/at -et (se)

**drmolit** (*viz jít, kecat,*

*mluvit, pospíchat,*

*spěchat*) •trtolit

**dřepět** (*viz čumět,*

*hledět, koukat, mlčet*)

•čučet

**dříve** (*viz chvíle,*

*jednou, kdysi, minule,*



*nedávno, někdy, onehdy, předtím, tehdy, tenkrát*) •tořkaj

**dvojčata** •dvoj/ky  
-ičky -níci



**gratulace** (*viz pozdrav, přání*) •vinř



**hastroř** (*viz strařák, strařidlo*) •strařoř

**hejno** (ptáků) •houf  
•stádo •kupa •guča

**hlásat** (např. novinu, zprávu) (*viz ohlásit, oznámit, přinést, říct, sdělit*) •zvěstovat

**hledět** (*viz čumět, dřepět, koukat, mlčet*)  
•čučet

**hned** (*viz chvíle, nyní, teď*) •včilkej

**hospodyně** •hospo-  
dyň/a -ka •panímáma  
•paní domácí •selka  
•gazdina •teta

**hrdlička** •hrlička  
•cukr/ovka -uška

**hůl** •čagan •palic/a -e  
•hole •berla



**chlapec** •kluk •synek  
•hoch •šohaj

**chodit** (*viz běžet,*  
*čmárat, jít, kreslit,*

*malovat, pospíchat,*  
*psát, spěchat, utíkat)*  
•čárat

**chrastítko** •chrasti-  
dlo •křastítko •hrk/  
átko -ávka •recht/ačka  
-átko, řachtátko

**chutnat, ochutná-  
vat, vychutnávat**  
•šmakovat

**chvíle** (např. před chví-  
lí) (výraz **tot'kaj** také  
*viz dříve, jednou, kdy-  
si, minule, nedávno,*  
*někdy, onehdy, před-  
tím, tehdy, tenkrát;*

výraz **včilkaj** také viz *hned, chvíle, nyní, teď*)

•toťkaj •včilkaj



**ječet** (*viz křičet, řvát, skřehotat, vřestět, vrískat, zpívat*)

•skřékat

**jednou** (přísl.) (*viz dříve, chvíle, kdysi, minule, nedávno, někdy, onehdy, předtím, tehdy, tenkrát*) •toťkaj

**jíst** (*viz kousat, žvýkat*) •žváchat

**jít** (výraz **trtolit** také *viz drmolit, kecat, mluvit, pospíchat, spěchat*;

výraz **čárat** také viz *běžet, čmárat, chodit, kreslit, malovat, pospíchat, psát, spěchat, utíkat*;

výraz **plantat** také viz *kecat, mluvit, motat se, mýlit se, poplést, splést se, vymyslet*)

•trtolit (drobit kroky)

•čárat (normální, ale i

svižná chůze) •plantat  
(motat se)

## K

**kalhoty** •gatě

**kalíšek** (*viz panák,*  
*pohár, sklenice, štam-*  
*prle*) •štampřla

**kapusta** •k/él -el

**kdákat** •kokod/at  
-ákat •křičet •vřeštět  
•kvokat •krákat

**kdysi** (*viz dříve,*  
*chvíle, jednou, minule,*

*nedávno, někdy, oneh-*  
*dy, předtím, tehdy,*  
*tenkrát*) •toťkaj

**kecat, vykecat** (vý-  
raz **trtolit** také *viz*  
*drmolit, jít, mluvit,*  
*pospíchat, spěchat;*  
výraz **plantat** také  
*viz jít, mluvit, motat*  
*se, mýlit se, poplést,*  
*splést se, vymyslet;*  
výraz **vytelit** také  
*viz čumět, koukat,*  
*lehnout, prozradit,*  
*říct; viz běžet, drmolit,*  
*jít, pospíchat, spěchat,*

*vyzdradit*) •trtolit  
(plané řeči, ale i mno-  
homluvnost) •plantat  
(nesmyslně mluvit,  
motat slova) •vytelit  
(prozradit)

**klikat** (*viz křupat,*  
*luskat, praskat,*  
*přepínat, pukat, ťukat,*  
*udeřit*) •lupkat

**klopýtnout** •zakopn/  
out -út •zapackovat

**knedlík** •knedl/a -e  
•šiška

**koukat** (výraz **čučet**  
také *viz čumět,*

*dřepět, hledět, mlčet;*  
výraz **vytelit** také *viz*  
*čumět, kecat, lehnout,*  
*prozradit, říct*) •čučet  
•vytelit (vyvalit oči)

**kousat** (jídlo) (*viz jíst,*  
*žvýkat*) •žváchat

**kreslit** (*viz běžet,*  
*čmárat, chodit, jít,*  
*malovat, pospíchat,*  
*psát, spěchat, utíkat*)  
•čárat

**křičet, pokřikovat**  
(*viz ječet, řvát, skře-*  
*hotat, vřeštět, vrískat,*  
*zpívat*) •skřékat

## **křupat » křupnout**

(výraz **lupkat** také *viz klikat, luskat, praskat, přepínat, pukat, ťukat, udeřit*; výraz **lupnout** také *viz bouchnout si, cvakat, luskat, přepínat, pukat, ťukat, uhodit, vypít*) •lupkat  
» lupnout



**lehnout** (*viz čumět, kecat, koukat, prozra-*

*dit, říct*) •vytelit

## **luskat » lusknout**

(výraz **lupkat** také *viz klikat, křupat, praskat, přepínat, pukat, ťukat, udeřit*; výraz **lupnout** také *viz bouchnout si, cvakat, křupat, přepínat, pukat, ťukat, uhodit, vypít*) •lupkat  
» lupnout

# M

**malovat** (*viz běžet, čmárat, chodit, jít, kreslit, pospíchat, psát, spěchat, utíkat*)  
•čárat

**matka** •mam/a -inka  
-ička -ina -ulka,  
máma, máti

**míč** •balón •mičuda

**minule** (přísl.) (*viz dříve, chvíle, jednou, kdysi, nedávno, někdy, onehdy, předtím, teh-*

*dy, tenkrát*) •tořkaj

**mlčet** (*viz čumět, dřepět, hledět, koukat*)  
•čučet

**mluvit** (výraz **plantat** také *viz jít, kecat, motat se, mýlit se, poplést, splést se, vymyslet*; výraz **trtolit** také *viz drmolit, jít, kecat, pospíchat, spěchat*) •plantat (mluvit nesmyslně, motat slova) •trtolit (rychle)

**motat se** (*viz jít, kecat, mluvit, mýlit*

*se, poplést, splést se,*  
*vymyslet) •plantat*

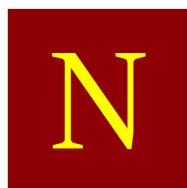
**mračit se, zamračit se** (výraz **čúřit sa** také viz *čilit se, smát se, šklebit se, usmívat se, vztekat se;* výraz **škňúřit sa** také viz *čumět, šklebit se, tvářit se) •škňúřit sa •čúřit sa (rozčilovat se)*

**mrzutý** (*viz nadutý, nafoukaný, nahněvaný, našťvaný, nazlobený) •napaprčený*

**muž** •chlap •pán •člo-

věk •maník •týpek  
•borec

**mýlit se** (*viz jít, kecat, mluvit, motat se, poplést, splést se, vymyslet) •plantat*



**náčiní** (*viz nádobí, nářadí) •náčení*

**nadávat** (*viz řvát, štěkat) •blafkat*

**nádobí** (*viz náčiní, nářadí) •náčení*



**nadutý** (*viz mrzutý, nafoukaný, nahněvaný, našťvaný, nazlobený*) •napaprčený

**nafoukaný** (*viz mrzutý, nadutý, nahněvaný, našťvaný, nazlobený*) •napaprčený

**nahněvaný** (*viz mrzutý, nadutý, nafoukaný, našťvaný, nazlobený*) •napaprčený

**namotat, smotat, zamotat** (hlavně

těsto) (*viz spojit, srolovat, uválet*) •zešúlat

**napít se** (přípitek) (*viz bouchnout si, cinknout si, připít si, ťuknout si*) •štrngnout si

**nářadí** (*viz náčiní, viz nádobí*) •náčení

**našťvaný** (*viz mrzutý, nadutý, nafoukaný, nahněvaný, nazlobený*) •napaprčený

**nazlobený, rozzlobený** (*viz mrzutý, nadutý, nafoukaný,*

*nahněvaný, naštvaný)*

•napaprčený

**nedávno** (*viz dříve, chvíle, jednou, kdysi, minule, někdy, onehdy, předtím, tehdy, tenkrát*) •tořkaj

**někdy** (*viz dříve, chvíle, jednou, kdysi, minule, nedávno, onehdy, předtím, tehdy, tenkrát*) •tořkaj

**nestydět se** •nehaňbit sa

**nudle** •lokše, okše  
•krajance

**nyní** (*viz hned, chvíle, teď*) •včilkaj



**obec** (*viz ves, vesnice*)  
•dědina

**obchod** •krám •konzum •jednota •sámoška  
•spolek •kvelb •kšeft

**ohlásit** (*např. zprávu, novinu*) (*viz hlásat, oznámit, přinést, říct, sdělit*) •zvěstovat

**onehdy** (*viz dříve,*

*chvíle, jednou, kdysi,  
minule, nedávno,  
někdy, předtím, tehdy,  
tenkrát)* •tořkaj

**orat** •přeorávat •mísit

**\*osel** (*viz tam, tám-  
hle*) •hejka

**ošlehaný** (*viz uhoně-  
ný, uřícený, zpocený*)  
•ošvicovaný

**otec** •tat/a -í -ínek

-íček, táta, tať/ka -ulda

•fotr

**otočit se, přetočit  
se** (*viz překlopit se,  
překulit se, přepad-*

*nout, převalit se, pře-  
vrátit se, převrhnout  
se)* •překotit sa

**oznámit** (např. novi-  
nu, zprávu) (*viz hlá-  
sat, ohlásit, přinést,  
říct, sdělit*) •zvěstovat



**pampeliška** •pum-  
peléška

**panák** (alkoholu) (*viz  
kalíšek, pohár, skleni-  
ce, štamprle*) •štamprla

**plakat** (*viz brečet,*  
*ronit, řvát*) •bečet

**podkroví** (*viz půda*)  
•hůra

**pohár** -ek (*viz kalíšek,*  
*panák, sklenice, štam-*  
*prle*) •štamprla

**pomlázka** •korbáč  
•šlahačka •žila

**poplést** (*viz jít, kecat,*  
*mluvit, motat se, mýlit*  
*se, splést se, vymyslet*)  
•plantat

**poslouchat** (*viz*  
*slyšet*) •počúvať

**pospíchat** (výraz

**čárat** také *viz běžet,*  
*čmárat, chodit, jít,*  
*kreslit, malovat, psát,*  
*spěchat, utíkat*; výraz  
**trtolit** také *viz drmo-*  
*lit, jít, kecat, mluvit,*  
*spěchat*) •čárat •trtolit

**pozdrav** (*viz gratula-*  
*ce, přání*) •vinš

**praskat** (*viz klikat,*  
*křupat, luskat, pře-*  
*pínat, pukat, ťukat,*  
*udeřit*) •lupkat

**prozradit, vyzra-**  
**dit** (*viz čumět, kecat,*  
*koukat, lehnout, říct*)

•vytelit

**přání** (*viz gratulace, pozdrav*) •vinš

**předtím** (*viz dříve, chvíle, jednou, kdysi, minule, nedávno, někdy, onehdy, tehdy, tenkrát*) •toťkaj

**překlopit se** (*viz otočit se, překulit se, přepadnout, převalit se, převrátit se, převrhnout se*) •překotit sa

**překulit se** (*viz otočit se, překlo-*

*pit se, přepadnout, převalit se, převrátit se, převrhnout se*)

•překotit sa

**přepadnout** (*viz otočit se, překlopit se, překulit se, převalit se, převrátit se, převrhnout se*) •překotit sa

**přepínat » přepnout** (výraz **lupkat** také *viz klikat, křupat, luskat, praskat, pukat, ťukat, udeřit*; výraz **lupnout** také *viz bouchnout si, cvakat,*

*křupat, luskat, pukat,  
ťukat, uhodit, vypít)*

•lupkat » lupnout

**převalit se** (*viz  
otočit se, překlopit se,  
překulit se, přepad-  
nout, převrátit se,  
převrhnout se*) •pře-  
kotit sa

**převrátit se** (*viz  
otočit se, překlo-  
pit se, překulit se,  
přepadnout, převalit  
se, převrhnout se*)  
•překotit sa

**převrhnout se** (*viz*

*otočit se, překlopit se,  
překulit se, přepad-  
nout, převalit se, pře-  
vrátit se*) •překotit sa

**přinést** (*např. zprávu*)  
(*viz hlásat, ohlásit,  
oznámit, říct, sdělit*)  
•zvěstovat

**připít si** (*viz bouch-  
nout si, cinknout si,  
napít se, ťuknout si*)  
•štrngnout si

**psát** (*viz běžet, čmá-  
rat, chodit, jít, kreslit,  
malovat, pospíchat,  
spěchat, utíkat*) •čárat

**půda** (*viz podkroví*)

•hůra

**půjčit** •pučit •pošcat

•pojčit •ožičat

**pukat » puknout**

(výraz **lupkat** také *viz klikat, křupat, luskat, praskat, přepínat, ťukat, udeřit*; výraz

**lupnout** také *viz*

*bouchnout si, cvakat, křupat, luskat, přepínat, ťukat, uhodit, vypít*) •lupkat » lupnout



**rajče** •rajč/a -ák •pa-

radajka

**ronit** (slzy) (*viz brečet,*

*plakat, řvát*) •bečet

**rozsvítit** •rožnout

•bliknút



**říct** (výraz **vytelit**

také *viz čumět, kecat, koukat, lehnout, pro-*

*zradit*; výraz **zvěstovat** také *viz hlásat, ohlásit, oznámit, přinést, sdělit* •vytelit (prozradit) •zvěstovat (zprávu)

**řít** (*viz vozit*) •vozkat

**řvát** (výraz **bečet** také *viz brečet, plakat, ronit*; výraz **blafkat** také *viz nadávat, štěkat*; výraz **skřékat** také *viz ječet, křičet, skřehotat, vřeštět, vrískat, zpívat*) •bečet •blafkat •skřékat

## S

**sběračka** •žufánek

**sdělit** (např. zprávu)

(*viz hlásat, ohlásit, oznámit, přinést, říct*)  
•zvěstovat

**schovat, uschovat**

(*viz skrýt, uklidit*)  
•skovat to, skov to  
(2.os.č.j.zp.rozk.)

**sklenice** (malého tvaru, sklenička na alkohol) (*viz kalíšek, panák, pohár, štampr-*



*le*) •šampřla  
**skořápka** •skařúpa  
**skrýt** (*viz schovat,*  
*uklidit*) •skovat to, skov  
to (2.os.č.j.zp.rozk.)  
**skřehotat** (*viz ječet,*  
*křičet, řvát, vřeštět,*  
*vřískat, zpívat*)  
•skřékat  
**slupka** •šlupka •šupka  
•kož/a -e •kůže •kůra  
**slyšet** (*viz poslouchat*)  
•počúvat  
**smát se** (*viz cílit se,*  
*mračit se, šklebit se,*  
*usmívat se, vztekat se*)

•čúřit sa  
**spěchat** (výraz *trto-*  
*lit* také *viz drmolit,*  
*jít, kecat, mluvit, po-*  
*spíchat*; výraz **čárat**  
také *viz běžet, čmárat,*  
*chodit, jít, kreslit, ma-*  
*lovat, pospíchat, psát,*  
*utíkat*) •trtolit •čárat  
**splést se** (*viz jít,*  
*kecat, mluvit, motat*  
*se, mýlit se, poplést,*  
*vymyslet*) •plantat  
**spojit** (*viz namotat,*  
*srolovat, uválet*)  
•zešúlat

**srolovat** (*viz namotat, spojit, uválet*)

•zešúlat

**stáj** •maštal

•chlév -ek, chlív

**strašák** (*viz strašidlo, hastroš*) •strašoš

**strašidlo** (*viz strašák, hastroš*) •strašoš



**šklebit se** (výraz *čúřit sa* také *viz čílit se, mračit se, smát se,*

*usmívat se, vztekat se*; výraz **škňúřit sa** také *viz čumět, mračit se, tvářit se*) •čúřit sa  
•škňúřit sa

**šlehat** (*viz bít, bouchat, švihat, tlouct, uhodit*) •švácat

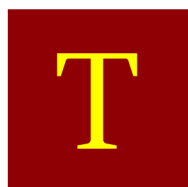
**štamprle** (*viz kalíšek, panák, pohár, sklenice*) •štamrpla

**štěkat** (*viz nadávat, řvát*) •blafkat

**štípat** •sekat •rubat

**švestka** •šveska  
•trnka •durancie (druh

švestky) •karlátka  
**švihat** (*viz bít, bou-  
chat, šlehat, tlouct,  
uhodit*) •švácat



**tam** (*viz támhle, \*osel*)  
•hen •hejka

**támhle** (*viz tam,  
\*osel*) •hen •hejka

**ted'** (*viz hned, chvíle,  
nyní*) •včilkaj

**tehdy** (*viz dříve,  
chvíle, jednou, kdysi,*

*minule, nedávno, ně-  
kdy, onehdy, předtím,  
tenkrát*) •točkaj

**tenkrát** (*viz dříve,  
chvíle, jednou, kdysi,  
minule, nedávno, ně-  
kdy, onehdy, předtím,  
tehdy*) •točkaj

**tlouct** (*viz bít, bou-  
chat, šlehat, švihat,  
uhodit*) •švácat

**třást** (stromem) •tře-  
pat •klepat •chvět  
•pajtlovat •ošívat

**ťukat » ťuknout**  
(výraz *lupkat* také *viz*

*klikat, křupat, luskat,  
praskat, přepínat,  
pukat, udeřit; výraz*

**lupnout** také *viz*

*bouchnout si, cvakat,  
křupat, luskat, přepí-  
nat, pukat, uhodit, vy-  
pít) •lupkat » lupnout*

**ťuknout si** (*viz*

*bouchnout si, cinknout  
si, napít se, připít si)*

•štrngnout si

**tvářit se** (*viz čumět,*

*mračit se, šklebit se)*

•škňúřit sa



**udeřit** (~ někoho slabě)

*(viz klikat, křupat,  
luskat, praskat, pře-  
pínat, pukat, ťukat)*

•lupkat

**uhodit** (*výraz švácat*

*také viz bít, bouchat,  
šlehat, švihat, tlouct;*

*výraz **lupnout** také*

*viz bouchnout si,  
cvakat, křupat, luskat,  
přepínat, pukat, ťukat,  
vypít) •švácat •lupnout*

**uhoněný** (*viz ošlehaný, uřícený, zpocený*)

•ošvicovaný

**uklidit** (*viz schovat, skrýt*) •skovat, skov to  
(2.os.č.j.zp.rozk.)

**uřícený** (*viz ošlehaný, uhoněný, zpocený*)

•ošvicovaný

**usmívat se** (*viz čílit se, mračit se, smát se, šklebit se, vztekat se*)

•čůřit sa

**utíkat** (*viz běžet, čmárat, chodit, jít, kreslit, malovat, pospíchat,*

*psát, spěchat*) •čárat

**uválet** (*viz namotat, spojit, srolovat*)

•zešúlat



**ves** (*viz obec, vesnice*)

•dědina

**vesnice** (*viz obec, ves*)

•dědina

**vozit, povozit** (také kočárek) (*viz řídit*)

•vozkat

**vřeštět** (*viz ječet,*

*křičet, řvát, skřehotat, vrískat, zpívat)*

•skřékat

**vřískat** (*viz ječet, křičet, řvát, skřehotat, vřeštět, zpívat*)

•skřékat

**vymyslet** (*viz jít, kecat, mluvit, motat se, mýlit se, poplést, splést se*) •plantat

**vypít** (*viz bouchnout si, cvakat, křupat, luskat, přepínat, pukat, ťukat, uhodit*) •lupnout

**vztekat se** (*viz čílit*

*se, mračit se, smát se, šklebit se, usmívat se)*

•čúřit sa



**záclony** •firháňky

**zástěra** (ke kroji)

•fěrtuch

**zpívat** (falešně) (*viz ječet, křičet, řvát, skřehotat, vřeštět, vrískat*) •skřékat

**zpocený** (*viz ošlehaný, uhoněný, uřícený*)

•ošvicovaný



**žena** •ženská •roba

•baba •paní

**židle** •židl/a -ička

•legát -ka •ses/el -la

•stolička

**žvýkat, přežvyko-  
vat** (*viz jíst, kousat*)

•žváchat





**HROZNOLHOTSKO  
ČESKÝ  
SLOVNÍK**

# B

**baba** (*viz paní, roba, ženská*) •žena

**bába** (*viz babča, stařa*)  
•babička

**bab/ča** -i -ka -ěnka -ula  
- ulenka (*viz bába, stařa*) •babička

**balón** (*viz mičuda*)  
•míč

**bečet** •plakat •brečet  
•ronit (slzy) •řvát

**berla** (*viz čagan, hole, palica*) •hůl

**blafkat** •štěkat •nadávat  
•řvát

**bliknút** (*viz rožnout*)  
•rozsvítit

**borec** (*viz člověk, chlap, maník, pán, týpek*) •muž

**brambora** (*viz ertep-la, zemák*) •brambor

**brusinka** (*viz skálin-ka*) •borůvka

# C

**cérka** (*viz děvčica,*

*dívka, holka*) •děvče  
**cop/an** -ánek (*viz cu-  
lík, lelík, ohon*) •cop  
**cukr/ovka** -uška (*viz  
hrlička*) •hrdlička  
**culík** (*viz copan, lelík,  
ohon*) •cop



**čagan** (*viz berla, hole,  
palica*) •hůl  
**čárat** •jít •chodit •po-  
spíchat •spěchat •utíkat  
•běžet •malovat •kreslit

•psát •čmárat  
**člověk** (*viz borec,  
chlap, maník, pán,  
týpek*) •muž  
**čoč/ovica** -úvka (*viz  
šošovica*) •čočka  
**čuč/et** -at (se) (*viz  
čumět, dívat sa, hledět,  
koukat se*) •dívat se  
•hledět •koukat •čumět  
•mlčet •dřepět  
**čuj** •slyš •poslouchej  
**čumět** (*viz čučet, dí-  
vat sa, hledět, koukat  
se*) •dívat se  
**čúřit sa** (*viz škňúřit*

*sa*) •vztekat se •mračit se •šklebit se •rozčílit se •čílit se •usmívat se •smát se



**děcko** (*viz mimčo*)

•dítě

**děd/a** -ek -áček

-oušek -ula (*viz stařeček*) •děděček

**dědina** •ves •vesnice

•obec

**děvčic/a** -e (*viz cérka,*

*dívka, holka*) •děvče

**dívat sa** (*viz čučet, čumět, hledět, koukat se*) •dívat se

**dívka** (*viz cérka, děvčica, holka*) •děvče

**durancie** (druh švestky) (*viz karlátka, šveska, trnka*) •švestka

**dvoj/ky** -ičky -níci

•dvojčata

# E

**ertepl/a** -e (*viz brambora, zemák*) •brambor

# F

**fěrtuch** •zástěra ke kroji •část kroje

**firháňky** •záclony

**fotr** (*viz tata*) •otec

# G

**gatě** •kalhoty

**gazdina** (*viz hospodyňa, panímáma, paní domáci, selka, teta*)

•hospodyně

**guča** (*viz houf, kupa, stádo*) •hejno (ptáků)

# H

**hejka** (*viz hen*) •tam  
•támhle •\*osel

**hen** (*viz hejka*) •támhle

•tam

**hledět** (*viz čučet, čumět, dívat sa, koukat se*) •dívat se

**hoch** (*viz kluk, ogar, synek, šohaj*) •chlapec

**hole** (*viz berla, čagan, palica*) •hůl

**holka** (*viz cérka, děvčica, dívka*) •děvče

**hospodyň/a** -ka (*viz gazdina, panímáma, paní domácí, selka, teta*) •hospodyně

**houf** (*viz guča, kupa,*

*stádo*)

•hejno (ptáků)

**hrk/átko** -ávka

-avka (*viz chrastidlo, křastítko, řehtačka*)

•chrastítko

**hrlička** (*viz cukrovka*) •hrdlička

**hůra** •půda •podkroví



**chlap** (*viz borec, člověk, maník, pán, týpek*) •muž

**chlév** -ek, chlív (*viz maštal*) •stáj

**chrastidlo** (*viz hrkátko, křastítko, řehtačka*) •chrastítko

**chvět** (stromem) (*viz klepat, ošívat, pajtlovat, třepat*) •třást

## J

**jednota** (*viz konzum, krám, kšeft, kvelb, sámoška, spolek*)  
•obchod

## K

**karlátka** (*viz durancie, šveska, trnka*)  
•švestka

**k/el** -él •kapusta

**klepat** (stromem) (*viz chvět, ošívat, pajtlovat, třepat*) •třást

**kluk** (*viz hoch, ogar, synek, šohaj*) •chlapec

**knedl/a** -e (*viz šiška*)  
•knedlík

**kokod/at** -ákat (*viz krákat, křičet, kvokat,*

*vřeštět*) •kdákat

**konzum** (*viz jednota, krám, kšeft, kvelb, sámoška, spolek*)

•obchod

**korbáč** (*viz šlaháčka, žila*) •pomlázka

**koukat se, kukat, kúkat sa** (*viz čučet, čumět, dívat sa, hledět*) •dívat se

**kož/a** -e (*viz kůra, kůže, šlupka, šupka*)

•slupka

**krajance** (*viz lokše*)

•nudle

**krákat** (*viz kokodat, křičet, kvokat, vřeštět*)

•kdákat

**krám** (*viz jednota, konzum, kšeft, kvelb, sámoška, spolek*)

•obchod

**křastítko** (*viz hrkátko, chrastidlo, řehtačka*) •chrastítko

**křičet** (*viz kokodat, krákat, kvokat, vřeštět*) •kdákat

**kšeft** (*viz jednota, konzum, krám, kvelb, sámoška, spolek*)



•obchod

**kupa** (*viz guča, houf, stádo*) •hejno (ptáků)

**kůra** (*viz koža, kůže, šlupka, šupka*) •slupka

**kůže** (*viz koža, kůra, šlupka, šupka*) •slupka

**kvelb** (*viz jednota, konzum, krám, kšeft, sámoška, spolek*)

•obchod

**kvokat** (*viz kokodat, krákat, křičet, vřeštět*)

•kdákat

## L

**legát** -ka (*viz sesel, stolička, židla*) •židle

**lelík** (*viz copan, culík, ohon*) •cop

**lokše, okše** (*viz krajance*) •nudle

**lupka** •cvakat •luskat  
•praskat •pukat •přepínat •klikat •křupat  
•ťukat •udeřit někoho (slabě)

**lupnout** •přepnout  
•cvaknout •křupnout

•lusknout •ťuknout  
•vypít •uhodit •bouch-  
nout •puknout

## M

**mam/a** -ička -ina -inka  
-ka -ulka,

máma, máti •matka

**maník** (*viz borec,*  
*člověk, chlap, pán,*  
*týpek*) •muž

**maštal** (*viz chlív*)  
•stáj

**mičuda** (*viz balón*)

•míč

**mimčo** (*viz děcko*)

•dítě

**mísit** (*viz přeorávat*)

•orat

## N

**náčení** •nádobí •nářa-  
dí •náčiní

**napaprčený** •na-  
štvaný •nazlobený

•nahněvaný •nafouka-  
ný •mrzutý •nadutý

**nehaňbit sa** •nesty-

dět se

čat, pučit) •půjčit

O

**ogar** (*viz hoch, kluk, synek, šohaj*) •chlapec

**ohon** (*viz copak, culík, lelík*) •cop

**ošívat** (stromem) (*viz chvět, klepat, pajtlovat, třepat*) •trást

**ošvicovaný** •z pocený  
•ošlehaný •uřícený  
•uhoněný

**ožičat** (*viz pojčit, poš-*

P

**pajtlovat** (stromem)  
(*viz chvět, klepat, ošívat, třepat*) •trást

**palic/a** -e (*viz berla, čagan, hole*) •hůl

**pán** (*viz borec, člověk, chlap, maník, týpek*)  
•muž

**paní** (*viz baba, roba, ženská*) •žena

**paní domácí** (*viz*

*gazdina, hospodyňa,  
panímáma, selka, teta)*

•hospodyně

**panímáma** (*viz gaz-  
dina, hospodyňa, paní  
domáci, selka, teta)*

•hospodyně

**paradajka** (*viz rajča)*

•rajče

**plantat** •mýlit se

•splést se •poplést

•vymyslet •mluvit

•motat se

**počúvať** •poslouchat

•slyšet

**pojčit** (*viz ožičat, poš-*

*čat, pučit)* •půjčit

**poš/čat** -ťat (*viz  
ožičat, pojčit, pučit)*

•půjčit

**překotit sa** •převrá-  
tit se •převrhnout se

•překlopit se •otočit se

•přepadnout •překulit  
se •převalit se

**přeorávat** (*viz mísit)*

•orat

**pučit** (*viz ožičat, poj-  
čit, poščat)* •půjčit

**pumpelěška** •pam-  
peliška

# R

**rajč/a** -ák (*viz paradajka*) •rajče

**roba** (*viz baba, paní, ženská*) •žena

**rožn/out** -út (*viz bliknúť*) •rozsvítit

**rubat** (*viz sekat*)  
•štípat

# Ř

**řecht/ačka** -átko,

řachtátko (*viz hrkát-ko, chrastidlo, křastít-ko*) •chrastítko

# S

**sámoška** (*viz jednota, konzum, krám, kšeft, kvelb, spolek*)

•obchod

**sekat** (*viz rubat*)

•štípat

**selka** (*viz gazdina, hospodyňa, paní domáci, panímáma, teta*)

•hospodyně  
**ses/el** -la (*viz legát, stolička, židla*) •židle  
**skálinka** (*viz brusinka*) •borůvka  
**skařůpka** •skořápka  
**skovat, skov to**  
(2.os.č.j.zp.rozk.) •scho-  
vat •uklidit •skrýt  
**skřékat** •křičet •ječet  
•řvát •vřeštět •skřeho-  
tat •zpívat (falešně)  
**spolek** (*viz jednota, konzum, krám, kšeft, kvelb, sámoška*)  
•obchod

**stádo** (*viz guča, houf, kupa*) •hejno (ptáků)  
**stař/a** -enka (*viz bába, bača*) •babička  
**stař/eček** -íček (*viz děda*) •dědeček  
**stolička** (*viz legát, sesel, židla*) •židle  
**strašoš** •strašák  
•strašidlo •hastroš  
**synek** (*viz hoch, kluk, ogar, šohaj*) •chlapec

# Š

**šiška** (*viz knedla*)

•knedlík

**škňúřit sa** (*viz čúřit*

*sa*) •mračit se •šklebit

se •tvářit se •zamra-

čit se

**šlaháčka** (*viz korbáč,*

*žila*) •pomlázka

**šlupka** (*viz koža,*

*kůra, kůže, šupka*)

•slupka

**šmakovat** •chutnat

•ochutnávat •vychut-

návat

**šohaj** (*viz hoch, kluk,*

*ogar, synek*) •chlapec

**šošovice** (*viz čočovi-*

*ca*) •čočka

**štamprla** •panák (al-

koholu) •sklenice (malé

velikosti) •pohár -ek

•kalíšek •štamprle

**štrngnout si**

•připít si •ťuknout si

•cinknout si •napít se

•bouchnout si

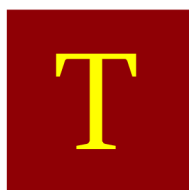
**šupka** (*viz koža, kůra,*

*kůže, šlupka*) •slupka

**švácat** •bouchat •bít

•šlehat •uhodit •tlouct  
•švihat

**šveska** (*viz duran-  
cie, karlátka, trnka*)  
•švestka



**tat/a** -í -íček -ínek, táta,  
tať/ka -ulda (*viz fotr*)  
•otec

**teta** (*viz gazdina, hos-  
podyňa, paní domácí,  
panímáma, selka*)  
•hospodyně

**toťkaj** •tehdy •ne-  
dávno •onehdy •kdysi  
•dříve •minule •tenkrát  
•jednou •chvíle (např.  
před chvílí) •někdy  
•předtím

**trnka** (*viz duranice,  
karlátka, šveska*)  
•švestka

**trtolit** •pospíchat •spě-  
chat •drmolit •mluvit  
•kecat •jít (drobným  
krokem)

**třepat** (stromem) (*viz  
chvět, klepat, ošívat,  
pajtlovat*) •třást



**týpek** (*viz borec,*  
*člověk, chlap, maník,*  
*pán*) • muž



**včilkaj** • teď • nyní  
• hned  
**vinš** • přání • gratulace  
• pozdrav  
**vozkat** • vozit (i kočá-  
rek) • řídit  
**vřeštět** (*viz kokodat,*  
*krákat, křičet, kvokat*)  
• kdákat

**vytelit** • prozradit  
• vyzradit • vykecat • říct  
• lehnout



**zakopn/out** -út (*viz*  
*zapackovat*) • klopýt-  
nout  
**zapackovat** (*viz za-*  
*kopnout*) • klopýtnout  
**zemák** (*viz brambora,*  
*ertepla*) • brambor  
**zešúlat** • namotat  
• srolovat • uválet • spojit

**zvěstovat** •ozná-  
mit •ohlásit •sdělit  
•říct •hlásat •přinést  
(zprávu)

sat •jíst •přežvykovat



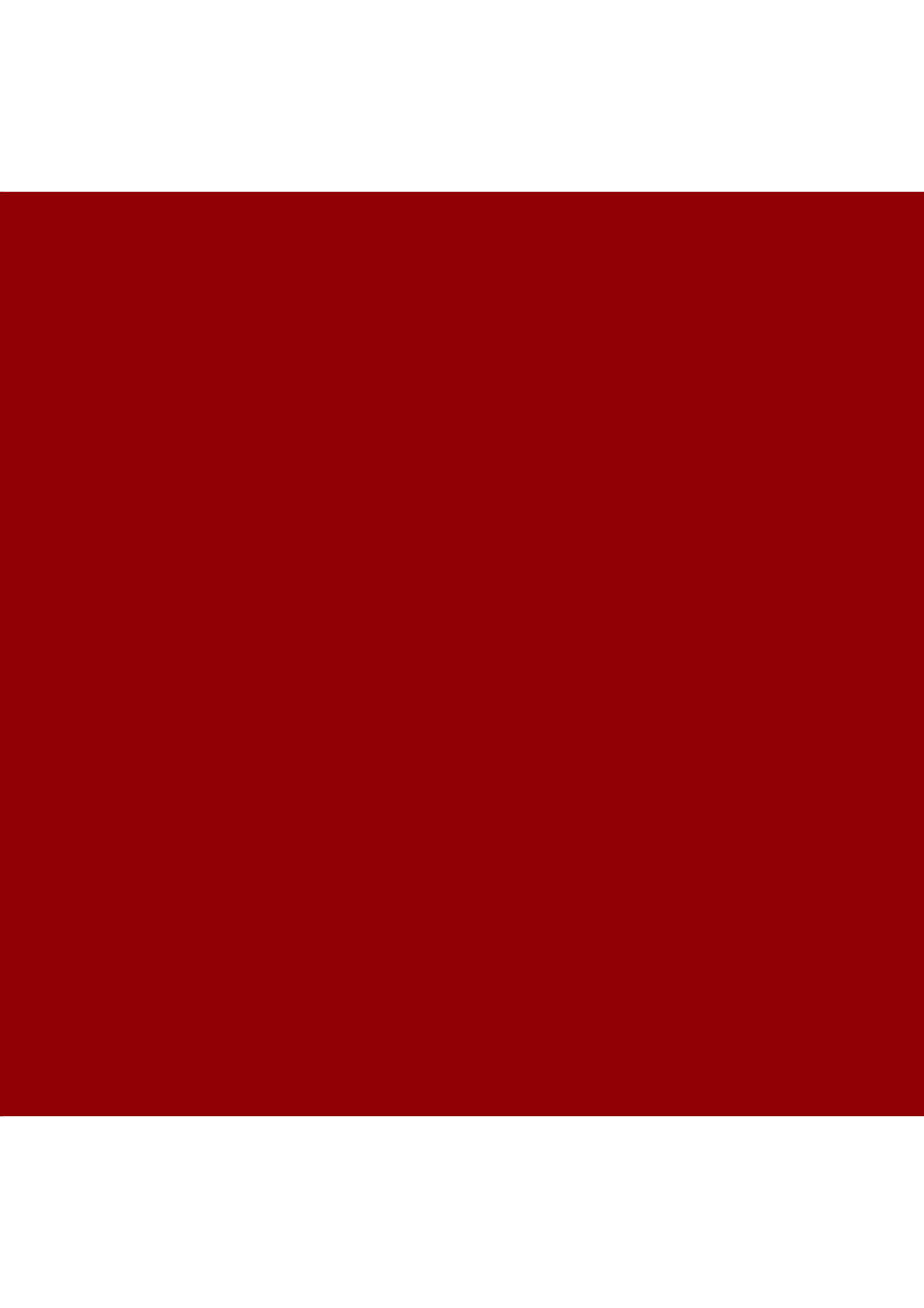
**ženská** (*viz baba,*  
*paní, roba*) •žena

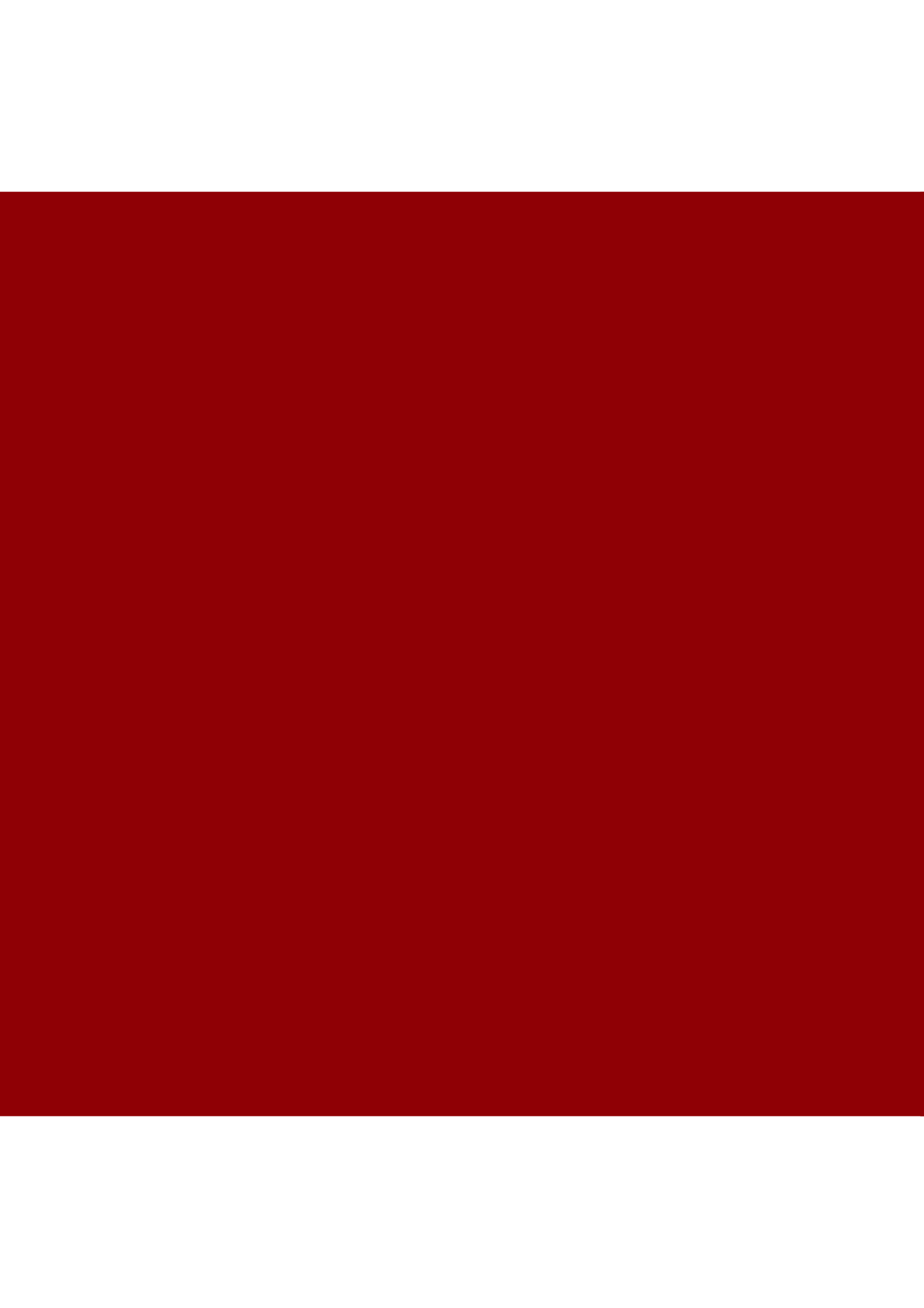
**židl/a** -ička (*viz legát,*  
*sesel, stolička*) •židle

**žila** (*viz korbáč, šla-*  
*hačka*) •pomlázka

**žufánek** •sběračka

**žváchat** •žvýkat •kou-





# OBEC HROZNOVÁ LHOTA

POČET OBYVATEL:	1240 (R. 2020) [2]
ROZLOHA:	9,05 KM <sup>2</sup>
NADMOŘSKÁ VÝŠKA:	207 M N. M.
KRAJ:	JIHOMORAVSKÝ
OKRES:	HODONÍN
KATASTRÁLNÍ ÚZEMÍ:	HROZNOVÁ LHOTA

Hroznovou Lhotu najdeme v malebném kraji na úpatí Bílých Karpat v těsné blízkosti slovenské státní hranice. Obec leží na území dnešního Slovákka, zastarale též moravského Slovenska. Protéká zde řeka Velička a za Strážnicí se poté vlévá do řeky Moravy.

Přesný vznik obce není znám, avšak první zmínky pocházejí zřejmě z r. 1371. Název "Hroznová" nese obec pravděpodobně z důvodu, že se měla

stát střediskem pěstování vinné révy. Koneckonců je symbol hroznu znázorněn jak na obecním znaku, tak i na obecní vlajce. [3]

Roku 1807 obci zachvátil požár. Škola, která byla založena již v 18. století, byla zřízena na faře. V roce 1878 byl zahájen provoz obecní školy, jež se však později stala zdravotním střediskem. Nová a zároveň soušasná škola se otevřela roku 1951, která ke dnešnímu dni vzdělává děti již 69 let. [3]

Kulturní život obce je rok od roku bohatší, a to díky tomu, že se r. 1993 zapojila do Programu obnovy venkova. K vidění jsou tedy nejen Hody, ale i Živý Betlém či Hroznolhotské etýdy. [3]

# NÁŘEČÍ

Oblastní varianta běžné mluvy se nazývá nářečí neboli dialekt. Těchto variant však může být nespočet, a to přesně tolik, kolik žije na daném území obyvatel. Tato různorodost je způsobena několika faktory: věk, vzdělání, pohlaví, zaměstnání, ale i kontakt s uživateli jazyka jiných nářečních skupin a obecně neustálý vývoj jazyka.

Dialekty, v rámci základní stratifikace, rozdělujeme na pět skupin. Jedná se o skupinu *českou v užším smyslu, středomoravskou, východomoravskou, slezskou* a skupinu *česko-polsko smíšeného pruhu* a tyto dialekty dále dělíme do nářečních podskupin. Tak například východomoravský

dialekt se dále dělí na *jižní (slováckou) podskupinu, severní (valašskou) podskupinu, západní oblast východomoravských nářečí a kopaničářskou podskupinu*. [4]

Při střetu nářečních skupin a podskupin dochází ke vzájemnému prolínání a míšení a vznikají nářeční rozdíly. Tyto hranice nářečních jevů označujeme jako izoglosy.

Rozdíl mezi jazykem a nářečím je poté v jejich funkci. Zatímco jazyk je dorozumívacím prostředkem celého národa, nářečí je dorozumívacím prostředkem určitých skupin lidí. Na tyto pojmy je tedy třeba nahlížet jako na dva vzájemně propojené celky.



# NÁŘEČÍ HROZNOVÉ LHOTY

NÁŘEČNÍ SKUPINA: VÝCHODOMORAVSKÉ NÁŘEČÍ  
NÁŘEČNÍ PODSKUPINA: JIŽNÍ (SLOVÁCKÁ) PODSKUPI-  
NA, KOPANIČÁŘSKÉ NÁŘEČÍ

Obec Hroznová Lhota se nachází v oblasti východomoravského nářečí a leží na území dvou nářečnických podskupin, jižní (slovácká) a kopaničářská.

## Charakteristika východomoravského nářečí:

- zachování starého *u, ú* po všech tvrdých a relativně u všech měkkých souhlásek, např. *dub, ruka, břuch, kožuch, múka, nesú, kupujú*
- krácení samohlásek, např. *prah, blato, rana*
- asimilace skupin souhlásek *sh – zh*, např. *zhoda, zháněl, na zhledanou*

- zachování skupin souhlásek šč, např. *ešče, dešč*
- zachování starého e, é, např. *ešče, třebas, délka, mléko, kamének, lémec*
- ztráta výslovnosti j na začátku slova, ale i na švu složeniny, např. *iskra, ídlo, přeinačit, podóit, zaíc*
- výslovnost o bez protetického v na začátku slova i na švu složeniny, např. *on, ona, oheň, okno, olej*
- sloveso "*být*" se objevuje ve tvarech "*som*" i "*sem*", ve funkci spony převládá tvar "*su*", např. *Já su*. [4]

## Charakteristika jižní (slovácké) podskupiny:

- úplný zánik měkkých retnic, v některých slovech jsou dohledatelné pouze jejich zbylé prvky, např. *pjekná, bježat*
- častý výskyt skupiny souhlásek *mň*
- tvrdé skloňování ve 2., 3. a 6. p. č. j. rodu ženského, např. *mojej, našej* [4]

## Charakteristika kopaničářské podskupiny:

- absence souhlásky *ř*, např. *rezat, tri*
- substantiva zakončená na *r* se skloňují měkkce, např. *ve dvori, v něútri*
- výskyt dvojhlásek jako *ie, uo* aj., např. *dobré mliéko, hriéch, kuóň* [4]



## **PODĚKOVÁNÍ**

Na závěr bych ráda poděkovala paní Mgr. Kristýně Dufkové, Ph.D., za velmi vstřícné vedení této malé knížky, která je součástí projektové části bakalářské práce.

Poděkování patří také všem účastníkům dotazníkového šetření, bez jejichž odpovědí by tento kapesní slovník nevznikl, a neméně i mé rodině za trpělivost a pochopení při mém studiu.

## POUŽITÁ LITERATURA

[1] SAMEŠOVÁ, Nikola. *Výzkum východomoravského nářečí v obci Hroznová Lhota se zaměřením na lexikum*. Hradec Králové, 2021, 154 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Kristýna Dufková.

[2] Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2020. *Český statistický úřad* [online]. Praha [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112019>

[3] O obci. *Hroznová Lhota: oficiální internetové stránky* [online]. Hroznová Lhota: Hroznová

Lhota [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <http://www.hroznovalhota.cz/o-obci/ds-50/p1=52>

[4] BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, 463 s. Vysokoškolské učebnice.

česko-hroznolhotský  
hroznolhotsko-český

# KAPESNÍ SLOVNÍK

*Kapesní slovník jakožto projektová  
část bakalářské práce*

*V této knížce byl použit volně  
šířitelný obrázek.*

*Autor, grafická úprava a sazba  
textu: Nikola Samešová*

*Rok vydání: 2021*